

Petróczi Éva

A Thomasok földjén – és ...

Walesi, angliai útinapló-féle

1995. május 30.

Még egy napja sincs, hogy Londonból megérkeztem Walesbe, annak is legészakibb szegletébe, egy Bangor névre hallgató egyetemi városkába, s máris otthonos-rendtelenné sikerült varázsolnom háromsillagos, sokszögletű szállodai fészket az Eryl Mór Hotelben. Szemközt velem - ha nem is „nyájas, kék bálna, Jersey szigete”, mint *Kormos Pistánál*, de Anglesey ugyancsak nevezetes szigete; a szobában, hála ősi, egy októberi tokaji írótaborban kiagyalt „fürdőszobából” t.i. - meleg vízgőzzel fűtési módszeremnek, még a vacogást is abbahagytam, ami nálam nagy szó. Igaz, tegnap is, ma is akadtak kisebb-nagyobb tüzek - örömet hozó találkozások -, amelyek melegítettek.

Mindjárt a repülőn szerencsém volt, az óriáscecsemőt formázó, vörhenyes, szeplős, hatalmas „ai”-kat öblögető *Gart Jones* személyében walesi útitársat kaptam, akinek jóízű hangjai egyszem, 21 évvel ezelőtti cardiffi hetemet másodpercek alatt felidéztek.

Londonban, ha némi késéssel is, befutott fogadásomra az orosz-bolgár-szlovák szakos *Patricia Rowland*, becsülettel meg is etetett vendéglátóm, a *British Association for Central and Eastern Europe* nevében, bálnanagyságú bőröndömet zokszó nélkül vonzolászta, s még azon se sértődött meg, hogy az amerikanizálódott Leicester square és az elszemetesedett British Muzeum környéke nem tudott igazán elbűvölni, a 21 esztendő „Anglia-honvágy” ellenére sem.

A Bangorba tartó vonaton megint akadt két őrangyalom: egy tengeri tudományokban búvárkodó ottani egyetemista és egy Amerikába szakadt walesi hölgy személyében, aki az ékes *Ronwen Jones* névre hallgat. Az ő jótékony hajlamú bátyjának, *John Iannek* köszönhetem, hogy a bangori állomásról egy-két perc múltán befutottam a szállodába, amely kicsi, elegáns, otthonos és elképesztően bizalmi alapon működik. Se bejelentőlap, se útlevél, a vendégkönyvbe is ki-ki csak úri gusztusa szerint írja be a nevét.

Hasonlóképpen kelet-európai zsigereket gyógyító lazaság uralkodik az egyetemen, ahol *Gwyn Thomas*, (ő már a harmadik hasonló nevű úr szerény walesi praxisomban, ifjúkorom szeretett *Dylanje* és mostani „érett” éveim oly fontos walesi pap-költője, *R.S. Thomas* után).

A walesi nyelv- és irodalomtanszék professzora úgy kalauzolt-ebédeltetett, kávéztatott, mintha nem is a kelta tudományok nagyhírű művelője - de fogadott apám volna. Hasonlóképpen bánt velem a walesi irodalmat tanító *Branwen Jamis* is, akinek jellegzetes „törzsi” keresztnéve regény- emlékeket idéz: *Richard Llewelyn* „*Hová lettél, drága völgyünk*”-jét. Mindketten elvisznek egy-egy alkalommal „igazi” Walest nézni, azaz nem agyonbámult látványosságokhoz, hanem olyasfajta, rejtett és hiteles helyekre, mintha én - mondjuk - Göncre, Vizsolyba, Boldvára vinnék egy külföldi látogatót, a Halászbástya, a Hortobágy és a Balaton helyett.

Az első itteni nap máris hozott valami versbekíváncozót: a bangori egyetemre vezető keskeny út nevét: *Lovers' Lane*, *Loŋe Cariadon*, azaz: Szerelmesek sikátora.

Épp dül - bár a külső szemlélő számára meglehetősen nyájas hangulatban - a vizsgaidőszak. Öszülő vendiák-lányként szívből kívánom az itteni, meglehetősen népes diákseregletnek, hogy a legvadabb magolások idején se feledjék ezt a népszerű utacskát. Persze, a nagy szerelem se fenékig tejtél: ha az ember igazán szeret valakit, nincs az a szépséges északi fészek, az a bűvölő nevű sikátor, amelynek igazán örülni tudna.

Még egy mulatságos adalék a naphoz: katicabogár-gyűjteményem (pontosabban: katicanév-gyűjteményem!) legfrissebb darabja, amely ilyen körülményesen hangzik: *Buwch goch gota*, azaz: rövidfarkú piros tehénke. Eszerint kifürkészhető a katicanevek röpte a világban, a fenti nevezetben lehetetlen fel nem ismerni az orosz „Isten tehénkéje” nevezetet. Ahhoz azonban már nem vagyok eléggé nyelvész, hogy rájöjjek családi címerállatunk, amely (aki!) ugyancsak parányi, hogyan - miért tehenesedett el, több idiómában is...

Május 31.

Bár 35. lenne, mert annyival is közelebb kerülnék az annyira más - még a lakótelepet is akác-olajfaillatba mártogató, mire hazaérek a hársvirágtól is elköszönő - otthoni korányrhoz.

A vacogáson kívül másra nem lehet panaszom. Azt hiszem, ez még olyan ritka világcsücsök, ahol rangnak számít a versírás. Nem akarom a walesi bárd-komplexumot emlegetni, de ez az igazság.

Sikerült egy kellőképpen „cidriző” útiolvasmányt is magammal cipelnem: *Tóth Judit* megunhatatlan *Kifutópályá*-ját, amely hasonló körülményeket és klímát idéz fel, mint jelenleg az enyém, itt, Észak-Walesben, csak épp párizsi változatban.

Rám azonban nem itt leselkedik a Nagy Szerelem, hanem békén (vagy békétlenül, éjszakai Hungary Direct orgiákkal enyhítve mindkettőnk magányát!) megvár otthon...

A mai napra is jutott három meglepetés. Az első: a könyvtárban üldögélve-jegyzetelve azt hittem, vízióim vannak, mert arra lettem figyelmes, hogy közvetlen szomszédaim *magyarul* beszélnek. Kiderült, hogy két közeli apró városban vendégtanárokodó magyar egyetemista, Csaba és Brigitta a bangori Egyetemi Könyvtárba jár be olykor, „nagyvárosi” levegőt - ez kb. 15 ezer lelket jelent - szívni.

A második, ugyancsak meglepő élmény: ki kell javítanom ezt a két Thomas címet; a tegnap agyondicsért, apás-nagyapás Gwyn Thomas professzor ugyanis nem csupán kiváló „keltista” filológus, hanem sokkötetes költő, aki nemegyszer önmaga fordítására is vállalkozik. Nem olyan formátumú ugyan, mint a két „másik” Thomas, Dylan és R.S., de jobb a mi filosz-poétáink többségénél. Legjobban - hiába, én magam is itt lettem sirály-rajongó, még 1974-ben a bristoli öbölnél - Gwynland azaz „Sirályok” című verse tetszett.

Az egyetemen két örömhír is várt: hétfőtől néhány napig *dr. Tony Bianchi*ék vendége leszek, Cardiffban. Ő a *Walesi Művészeti Tanács* igazgatója, körülbelül korombéli, de úgy hívott meg a házukba, mintha együtt nőttünk volna fel. Oxfordi pár napom is elrendeződött. *Kati Evans* jóvoltából, aki még valami egyetemi ünnepséget is beigért.

Könyvtár után császalkáltam egy kicsit, búsan megettem - mert nem volt körülöttem a szokott eperevő bandám - egy dobozka epret, hogy azután itthon, az Eryl Mor Hotelben megint csak felviduljak. A tulaj ugyanis - egy hirtelenszöke, harmincvalahány éves ifjú - ritka gavalériával nem számítja fel a Cardiffban töltött napokat, vagy legfeljebb egyet, akkor is féláron. Ha még fütene is, el lennék ragadtatva tőle!

Még egy muris apróság: András *majdnem* prófétának bizonyult: egy utazó ügynök - fiatal, de őszbe hajló - ma leszóltotta a reggelinél. Abban azonban nem vagyok biztos, hogy *fogkefében utazott-e* - mert csak ez esetben lenne hajszálpontos a kaján férji jóslat.

Június 1.

A mai nap izgalmasan kezdődik - részint azzal, hogy az egyébként nagyon kedves egyszemélyben felszolgálók-szobalányok jó 35 percig várakoztattak a ma kivételesen miniatürizált reggelivel. Igaz, nem is volt igazán ehetnékem, mert nagyon fürta az oldalamat egy üzenet: egy bizonyos *dr. Zollmann Péter* hagyta meg, hogy hívjam fel telefonon.

Kisült, hogy egy *Walton-on-Thames*-ben élő irodalmár - műfordító, (civilben fizikus) akivel *Kabdebó Tamás* hozott össze - áldja érte az Ég! Péter azonnal meginvitált hozzájuk utolsó itteni (mármint angliai) napomra, sőt, fogvacogásomat hallván, még egy hálózást is akart küldeni. Az utóbbira végül nem lett szükség: a hirtelenszöke tulajdonos fivérek megszántak egy kis villanykályhával. Nem szeretnék - bármennyire szerettem már gyermekkoromban is! - nőnemű Végh Gyurka lenni, de az otthoni 31 és az itteni 14 °C közt azért van némi különbség.

Délután a modern walesi irodalmat tanító *Branwen* társaságában elmentem „igazi” Wales -nézőbe. Először a nagyon kicsi, de gyönyörű, még Edward-előtti (ama „fakó lován léptető”) Dolbadarn kastélyba, aztán, tekintettel a családi vonzásokra és választásokra, Ty Mawr-ba, az itteni Vizsolyba, ahol *William Morgan* püspök nagyon „vizsolyias” környezetben, 1588-ban, két évvel Károlyi Gáspár előtt lefordította anyanyelvére a teljes Szentírást.

Branwen megajándékozott egy olyan poszterrel, amelyen - stílszerűen - R.S. Thomas *William Morgan*-verse is olvasható. Bevallom, egy kicsit félek holnapi találkozásunktól, még akkor is, ha az „előjelek” - 1913-ban született, mint *Jékely*, s a kézírásuk is döbbenetesen hasonlít, hogy költészetük minőségéről már ne is beszéljek - igazán biztatóak.

Megszeppenésem nem Thomas korának, nem is Nobel-díj jelölti mivoltának szól, hanem a róla - Észak-Wales-szerte keringő történetkének.

Hogy - például - összes verseit sajtó alá rendező fiával is elégedetlen volt, s hogy gyakran morcos, elutasító, stb.

Végül a *Trefiew Woollen Mills*-be, azaz gyapjúgyártó malomba és kéziszövő műhelybe néztünk be, ahol nekem - mint mindig - otthoni dolgok jutottak eszembe. Ezúttal a mátrai kallósmalom, amely annyira megihletett pár éve, hogy az utált és utálatos „költő” szó helyett „türelmes versányolóknak” neveztem magam. Ezért nem tudnék én a világ legszebb csücskében se örökre megmaradni: mert a ványolást, a kallós malmot és társaikat, ami lefordíthatatlan, nem adnám oda semmiféle tuszkulánuméért. Akkor inkább: mindhalálig Pesterzsébet!

Aztán álmélkodhatok magamon, hogy' tudunk bármit is papírra vetni az otthoni körülmények között.

Branwen megmutatott egy „kis” dolgozószobát, mondván, ez annyira egérlyuk, hogy inkább rumliszobának használják. Felvilágosítottam, hogy pontosan kétszer akkora, mint *kettőnk* dolgozó-hálója férjemmel a Pázsitos sétányon. Erre a kezembe nyomott egy marék mentás keserű csokit - angomániám egyetlen látható jele, hogy az első falat After Eight óta bolondulok érte - és egy régi walesi tanyaházzal ékesített, vadonatúj kötényt. Fájdalomdíjnak szánta, pedig én nem panaszkodtam. Jó lesz vásárfiának. Apropos, vásárfia: a térkép-mániás Andrásoknak beszereztem egy walesi térképet! Ma már legfeljebb csak annyi telik ki tőlemből, hogy altató helyet *Marquerite Shaw* „Megint énekelni fogunk” című, jócskán *Richard Llewelyn*-utánérzés ízű, de gördülékeny, bányászballada-regénykékjét olvasgassam, mint helyi bestsellert.

Danielle Steel nagyasszonyhoz képest azért ő egy *George Sand* és három *Bronte* együttvéve! Még két mondat a mához: elkészült első itteni, méghozzá szerelmes versem, hála az egyetemi utacska gyönyörű nevének, a Lone Cariadon-nak (Szerelmesek ösvénye). És megint telefon: a magyarul kiválóan beszélő *John Llewelyn Huphries* lelkész, aki meglátogat majd és magával is visz egy Észak-Walest bejáró útjára.

Június 2.

Ezt itt egy „Llewelyn-sormintás” ország: nem csoda, hisz egy szentként tisztelt nemzeti hős neve!

Ma párperces tanszéki csevelyen kívül - a jóságos titkárnővel, *Gwynet*-tel, aki valósággal töltögeti belém a teát - csak a Gateway-ben voltam, hétvégi elemőzsia beszerzésen, hogy alkalmam legyen megállapítani: rendületlenül utálok a „máshol-országi” szupermarketeket (a kis boltokat nem, de azok nem az én bukszámnak valók!) mint gépies és lélektelen „tápközpontokat”. Egy jellemző apróság: egy, max. 2 dobozka világos sört szerettem volna venni, mert a szállodai bár ... (lásd mint fent ...) - de hasztalan. Csak kartonszámra vagy hatosával árulják, aki gyalogos, és kicsiben vásárló, az szomjan marad.

Délután fél háromkor pontosan (és mogorván!) talpig piros nyakkendőben beállított R.S. Thomas, aki még mindig jótartású aggastyán. Eleinte látszott rajta, hogy a pokolba kíván, fordításostul, kutatóutastul, de aztán felengedett.

Talán a vallásos költészetről vallott elveink hasonlósága - ez pocsékul hangzik, persze, egy hajszál híján Nobel-díjas és szerénységem esetében! - enyhítette meg. Egyébként ezt a Nobel-díj ügyet kutyába se veszi, kijelentette, hogy világeletemben utált minden versengést, meg olyan helyet, ahol sokan vannak. Ezt el is hiszem neki. Jelenleg Észak-Wales Hloyhead nevű szögletecskéjében él, amely az Írország-Wales kompjáratok központja.

Ő azonban nem is ezen a „Szent fő”-nek fordítható településen él, hanem onnan még vagy 20 mérföldnyire, egy igazi senkiföldjén. Ezért is döntött úgy, hogy ő jön el hozzám. (Hegy - Mohamed).

Magyar irodalmi vonatkozású emléke egy van, az is vagy negyedszázados, egy itteni bárd-összeröffenés, ahol *Pilinszkyt* (az ő költészete katolikus kiadásban hasonlít is Thomaséhoz!) találta a legemlékezetesebb figurának, akivel jobb híján franciául tudott kommunikálni. Emlegetett még egy, „erőszakosan recitáló, bajszos, ugyancsak hazánkfíat ...” Vannak sejtelveim, ki lehetett!

Végül is barátián búcsúzott, azzal, ha versei fordítása közben nehézségeim támadnának, írjak neki, s postafordultával válaszol. Nem volt kellemetlen, sem kiábrándító ez a találkozás, de a Jékelyvel töltött délutánokhoz nem mérhető. És ennek korántsem nyelvi oka van. Ő egyszerűen zsenije volt a „kicsinynek-nagynak ember-rangot adni” művészetének.

Június 3.

De írhatnék akár márciust is. Az eső zuhog, itt ásít előttem két hosszú nap, amikor itteni gyámolítóim, Gwyn (a költő-prof.) és Branwen sincs kéznél. Tegnap este maratoni telefonok: először az enyéim hívtak: Évike úgy nyüzött hátizsák-kölcsonzés ügyben, mintha kis lakunkban társalognánk. Andris barátságosan dörmögött, mint egy kölyökmedve. Aztán még én is hívtam őket. *Hungary direct*-tel. Itt amolyan Toldi lova módra élek - ma például forró vízzel „bögrés levest” eszem majd ebédre, utána - sajnos - agyongyömbérezett mazsolás kalácsot. Reggelizés közben megismerkedtem egy nagyon természetes és nagyon kedves cardiffi hölgygel, aki a June névre hallgat (kárpótlásul a júniói méretekéért). Itt élő lánya talán elvisz holnap valamerre. Ha nem, akkor kétszer fogok „pünkösdőlni”, délelőtt angolul az anglikánoknál, késő délután egy walesi istentiszteleten, Branwennel. Aztán három élénkebb nap következik, Cardiff, Bianchiék, s ha szerencsém van, ifjúkori barátaimat is megtalálom *Ron Smith*-t, és *Madge O'Keffee*-t, a *Cardiff College of Education* (egykor csak tanító, ma már tanárképző is!) oktatóit, akikkel 1974-ben ismerkedtem meg.

Június 4.

Elképesztő olvasmányra akadtam az egyetemi könyvtárból hazacipelt könyvek közt: egy Dylan Thomas-levélre, legjobb barátjához és gyámolítójához, *Vernon Vatkinst*hoz. A levél előzménye: Dylan kölcsönkért egy öltönyt Vatkinstól, lévén „egyszál kiterdesedett nadrágja és egy nyüzött börzakója”. Vatkins válaszul egy tisztas állapotú barna öltönyt küldött. E küldemény nyomán született az alábbi válasz: „Kedves barátom, először is sok-sok köszönet a szuperelegáns öltönyért, amely nem molyrágtá és nagyon jól áll nekem, némi derékban

pötyögéstől (Dylan Thomas akkor, 1939-ben még nem fúvódott fel az alkoholtól) eltekintve. Jólöltözött, takaros és jómódúnak látszó vagyok benne. Rendes töled, hogy „örökbe” adod. etc.”

Valahol itt kezdődik egy költő megismerése és megismertetése. Dylanról például csak a vagabund próféta-ság közhelyei keringenek, de milyen más, ha a közhelyek mellé odaengedjük egy kicsit a versíró *embert*. Amikor az egyetemen Emily Dickinson-t tanítottam, ugyan-csak sokat segítettek a verselemzések közé beszótt levélrészletek.

A költő és az örökölt ruha pedig disszertációra méltó vándormotívum, amelyből magam is díszdoktor lehetnék. Persze, nem minden poéta lakik a XX. kerületben. A „hegyen magas” pályatársak nyilván finnyásabbak. (Zárójelben: ezek a fanatikus vízhatlan helybéliek zuhogó esőben rendeztek tegnap térzenét, amelyre kisbabákat, tolószékes aggastyánokat is kicipeltek). Én meg a villanykályha tövében tüsszögve körmöltem, idebent.

Harmadikához tartozik még egy páratlan, pünkösdőző látvány: egy óriási, szinte lepedőnyi szivárvány (Lawrence!) Anglesey szigete fölött. Megpróbáltam lekapni ezzel a gyermek-masinával. Hosszú, hosszú ideig tartott, megnyugtató, minden nyavalyámat feledtem. Igaz, addig túl voltam két fordításon (R.S. Thomas) és két saját, rövidke versen. Igyekszem becsülettel megszolgálni a „bed and breakfast”-et, hogy az extra kegynek számító hősugárzóról már ne is beszéljek!

Június 4.

Tegnap este valami éktelenül közönséges társaság mulatozott itt, hajnali kettőig. Máskor is felhallatszik a lenti kis étterem-bár zaja, de az kutyafüle a hétvégi ortályozáshoz képest. A személyzet nagyon kedvesen felajánlotta az áthurcolkodást a melléképületbe, de a be-ki pakolgatáshoz se tehetségem, se hangulatom. Hisz csomagoláskor otthon is mindig azt lesem, kinek a nyakába akaszthatnám ezt a nagyon utált tüsténtkedést. Eddig azt hittem, szeretem a sirályokat. De most, hogy már lassan egy hete vagyok itt, kezdek kiszerezni belőlük. Új közmondás: Sirályból is megárt a sok.

Ma eljutottam életem első anglikán istentiszteletére - úrvacsora vételére. Ahogy gyanítottam is: katolikus és protestáns elemek keverednek benne. A miseruhák pirosak, mint a mi katolikus pünkösdi nagymiséinken, az eucharisztia azonban az ostya és a bor színében zajlik. Ami nagyon meghatott: az egészen kicsi gyerekek is kikísérik apjukat-anyjukat az oltár elé, ők azonban - mivel még nem konfirmáltak - csak áldást kapnak. A prédikáció nagyon rövid, kedves és köznapi volt, egy kopaszodó fiatal lelkész tartotta, aki - német szakosként - egy évig Szászországban tanult.

Csütörtök este egy amerikai kórus ad hangverseny ugyanitt, a székesegyházban. Lehet, hogy elmegyek. A szertartás alatt egyébként három mesebeli öregasszony gardírozott, akik a taxiköltségen osztozva együtt jöttek le hegyoldali utcájukból az istentiszteletre.

Ma ismét márciusi a klíma: és mégis láttam egy bokron kínban érő (vagy inkább zöldülő) egresek. Brrr! Most következik a *Sunday lunch*, a vasárnapi villásreggeli, ami esetemben némi bajor barnakenyeret, teát és a reggeliből - életmentő főétkezéséből - megmentett apróságokat jelent. Ez nem egyszerűen spórolhatnék. Utálok vendéglőben egyedül enni. Akkor már inkább itt, a kuckómban, ahol valamicskét mégis „otthon” érzem magam.

Június 5.

Hosszas utazgatás-átszállással a szuper-pocsék Creeve-ben, amelyhez Oxfordba menet lesz még szerencsém - 21 év után megérkeztem Cardiffba, ahol az *Arts Council of Wales* kölyökképű, sötétkék szemű olasz nevű (bár egy kukkot se tud olaszul!) igazgatója dr. *Tony Bianchi* várt, aki „magas állása” ellenére saját, kellemesen kaotikus és bohém *Nirvana* névre hallgató otthonában látott vendégül.

Mégpedig olyan kötetlen módon, hogy egyszerűen a kezembe nyomott egy lakáskulcsot, közölte, amit látok vegyem-egyem-használjam. Tony irodalmár létére kiváló amatőr muzsikus is (hiába, az olvasz vér!), kiválóan zongorázik - énekel. Élettársa, Ruth, aki még hozzám képest is világbajnok a rendetlenségben, rajzot, grafikát, művészeti ismereteket tanít. Lokálpatriotizmusomat csöppet sem fékezve, éjszakába nyúlóan meséltem neki a *Gaál Imre stúdióról*. A tanítvány-anyag hasonló, mint Erzsébeten, hiszen Cardiff - bár Wales fővárosa - nem előkelő település, sokkal inkább ipari-bányászati központ.

Június 6.

Reggel bevágtattam Tonyval a Council irodájába, ahol óriási mennyiségű könyvet adott, mindazokat a kiadványokat, amelyek megjelenését ők támogatták. Összeszedtem egy kupac biztatonak látszó kortárs-, meg egy csomó „velsztudományi” alapművet, mert szeretnék az egyetlenen ebből a témából egy speciális kollégiumot indítani. Elhoztam *Mary Parnell* kétkötetes önéletrajzát is, amelyben a 30-as, 40-es évekre, „Hová lettél, drága völgyünk” - féle Rhondda (elég rhondán hangzó név a magyar fülnek!)-müre emlékezik, de nem nosztalgiával, hanem jóízű humorral.

Az egyik kötet címe („Sznobok és szardíniák”) különösen tetszik.

A sikeres könyvbogarászás után PEN-Club igazolvánnyal belógtam a cardiffi kastélyba, ahol Bute harmadik hercegeinek minden preraffaelitánál dísz-dúsabb, pompázatos otthonát trappoltam végig, *William Burges* (1827-1881) építész-belsőépítész rémálmát. Csak a fából faragott csigák-szőcskék-szarvasbogarak-lepkék tetszettek. (A katicát hiányoltam!) A díszítések zöme hátborzongatóan ízléstelen, kivagyiság. Mit tesz Isten - a vonaton tudtam meg, Cardiffból hazafelé - a nagytekintetű városi magisztrátus hasonló véleményen volt, mint én.

A kastélyosdi után, majd' negyedszázad múltán végre találkoztam Madge-dzsel és szelíd és szép (csak szép hófehér hajjal), mint volt. Ebéd után Madge kivitt a Llandorff székesegyházhoz, amelyben a háborús sérülések ellenére gyönyörű románkori részek - például kapubélések is - maradtak. A székesegyház melletti temetőben azonnal ráismertem „Páros sírkő” című versem „modelljeire”.

Még ugyanezen a napon ritka jó estét töltöttem *Sandra Anstey* irodalomtörténéssel és szobrász férjével, Roberttel. Sandra R.S. Thomasból doktorált. Kölcsön és „örökbe” is adott könyveket, s egy „kis szakcsevely” után egy remek diákkocsmában vacsoráztunk. Roberttel mindkettőnk kedvencéről, Branchusi-ról beszélgettünk, a mester kedvéért zarándokolt el Romániába.

Június 7.

Még mindig Cardiff. Másfél nappal meghosszabbítottam ittlétem, hála Madge meghívásának. Ő egyébként most - mint nyugdíjas egyetemi oktató, az „Extra-Mural-Studies”-nek, „falakon kívüli képzésnek” becézett felnőttoktatási programnak egyik állandó tanára. Mielőtt szétszakadóban lévő ex-holland útitáskámmal áthurcolkodtam hozzá, még volt egy kellemes találkozásom, Wynn Thomas (Már ne is számoljuk a Thomasokat!) Swanse-beli professzorral, aki - nomen est omen - szintén R.S. Thomas szakértő. Elmondatta velem egyik fordításomat, s egy R.S. - cikkem lényegét angolul. Ő is beígért néhány könyvet, sőt, felajánlotta, hogy legközelebb az ő egyetemüket szálljam meg. Egyébként úgy néz ki, hogy meg fognak hívni egy nemzetközi Eistedfodd-ra, azaz költőtálkozóra is, annak ellenére, hogy otthoni „helyzetlenségemet” becsületesen ecseteltem nekik. Persze, őket nem kötik a magyar poétai top-listák.

Ugyanezen a napon délután St. Fagans-be vitt ki Madge, az ottani folklórmúzeumba. Itt egy pillanatra beültem az egyik bárd-székbe (walesiül 2 d-val íratik) - hátha segít.

Leginkább a költői és zenei versenyek relikviái tetszettek, meg egy teljesen berendezett, Tudor-kori udvarház. Shakespeareet minimum ilyen helyszínen készült filmmel volna érdemes tanítani. A közeli St. Hilary-ben - gyönyörű, meleg délutánon egy XVI. századi kocsmában félpinteztem.

Június 8.

Megint egy múzeum, ismét ingyenes belépővel, amelyet a kabátomra ragasztott kék pötty jelzett. A nagy műgonddal és patrióta hévvel összeállított múzeumi anyagból nekem az ásványtani rész, különösen egy karosszék nagyságú óriási ametiszt, meg a Bazsov-meséket idéző malachit tetszett. Bárcsak Andris velem lehetett volna!

Nagyon izgalmas a múzeum impresszionista anyaga is, a „nagyok” mellett (vagy náluknál is jobban!) számomra egy kevésbé ismert impresszionista, *Eugène Carrière* fátyolos-szomorokás anyaság-képei az igazán nem feledhetők.

Múzeum után kóborlás Madge-zsal (aki csak pár szót tud walesiül, noha évtizedet óta itt él), vettem Andrásnak egy mahagóniból faragott „love-spoon”-t, szerelem-kanalat, amely voltaképp a jegykendő itteni „unokatestvére”, a legények farigcsáltak ilyeneket szívük választottjának. Ma ez már inkább turistacsalogató iparág, bár az a kanálka, amit vettem, szép és finom darab, számontartott mester műve, s mintájának jelentése - szabályos kanálrejtjelrendszer van ugyanis - egyértelműen: szerelem. Egyszóval, jól választottam. Búcsúbed a régi, patinás Traverne Inn-ben.

Június 9.

Hosszas vonatkozás után tegnap estétől ismét Bangor. Ma az egyetemen összeszedtem tetemes postámat, s szomorúan kellett tapasztalnom, hogy - bár senkit nem bántottam meg - kihűlt körülöttem a levegő, fűtyülnek rá, mi van velem stb. Bár lehet, hogy csak a vizsgaidőszak nyomja

őket teljes súllyal. Ebédre egy ideszármazott poznani nyelvész, *Ewa Jaworska* hívott meg, ő is csak fél szívvel kérdeztetett, fél füllel figyelgetett, igaz, halaszthatatlan teendői voltak, csak akkor melegegett fel szenttelen nyelvész-hangja, amikor arról beszélt, hogy a kisfiát *Báthory István* után Stefannak keresztelték. Ez is valami.

Ebéd után mászkáltam egy kicsit, csak a mozgás kedvéért, mert itt minden fűszálat ismernek már, s közben betévedtem egy borzalmas önkiszolgálóba, a Kwiksave-be, amely a Safeway szegény rokona. Csakhogy ezt én még akkor nem tudtam. Mit mondjak: hemzsegték a borvirágos képű-orrú, magukról alig tudó figurák. Hozzájuk képest a mi erzsébeti boltjaink közönsége kimondottan rózsadombi. Egyébként is hiányzik Erzsébet. A könyvtár, a könyves Jánosék, a boltos Gizi, a cipész, az általam „félpénzesnek” becézett boltocska, de még a sokszor végignyüglődött szombati piacjárás is. Hát még az enyéim.

Június 10.

Tegnap a honvágy jól elálmosított, meg az előző négy nap is, úgyhogy volt vagy negyed nyolc, mire föleszméltem délutáni álmomból. Ez még nappali világosságot, s ha épp nem esik, napsütést jelent. Óriási nagymosást csaptam, majd haját mostam, aztán aprócska vacsora, írás-olvasás. Ma elmaradt a rettegve várt hétvégi zenebona. Talán a Tony Bianchitól elorzott fűdugók mágikus hatásának köszönhetően.

Ma reggel elfogott valami „egyszerjöllakni”-bosszú, és a reggelinél 10 piritós háromszöget kebeleztem be. Igaz, nem tesznek ki többet, mint három becsületes otthoni piritós. Nincs mese, a hotelbéli reggeli a főétkezésem. Igaz, az ételek jórésze sem igazán csábító. Cardiffban például a finom halfilé után „strawberry cheesecake”-et, azaz epres túrótortát rendeltem. Kihoztak valami borzalmat, nyers, folyékony tejszínen lebegve. Az eperkrém még hagyján, de az alja szilárd, sós túró volt. Brrr!

Még brrr-ebb, ami ezután jött: postára-boltba-könyvtárba kocogás, egészen aprószemű, undok esőben. Kezdek egészen „elbritesedni”, folyvást az időjárásról szavalok. Akadt azért fénypontja is eme pocskék napnak: az első telefon - SOS haza, s vagy ötpercnyi távlélekápolás. A Safeway-ben 3 fontért válogatott csemegéket vettem, epertől a sonkáig és a kis csirkepástétomig, szombat-vasárnapra elegendő dózisban. Itt egyébként - nagyon hasznos civakodás-megelőző - sorszámot kell tépni és szólítják az embert, nincs túlekedés, félreértés, stb.

Az epret egyébként Margit-nap tiszteletére vettem: ez volt nagymama névnapjain az egyik rituális fogás.

A második: azt hiszem, sikerült megbirkóznom egy éktelen nehéz Thomas-verssel. A címe: Ámen. Summája: Krisztusnak szüksége volt az öt elárulókra, Júdástól a névtelenekig, hogy megváltóvá lehessen.

Befejeztem a filozófus-teológus D.Z. Phillips, R.S. Thomas-könyvét is, nagyon találó címe: „A rejtőző Isten költője” (Poet of the Hidden God). Ezt, éppúgy mint R.S. verseit, minden hit-hejehujázóval, a megszólító Istent kívárni nem tudóval, képernyőn ágáló szent mitugrásszal elolvastatnám.

Június 11.

Azt hittem, ma az égvilágon semmi említésre méltó nem fog történni. De tévedtem, mégpedig borzalmasat. Csigaházi (azaz: hosszasan férjezett állapotomból származó!) gyávaságot félredobva lestopoltam ugyanis egy nem különösebben barátságos skót párocskát, akik kivittek a Bangortól mindössze három mérföldre lévő Penrhyn kastélyhoz. Aholis nem a „neo-normann”-nak titulált kastély „dobott fel”, még csak nem is az újfent bevált PEN Club igazolvány trükk, hanem egy kedves trió, a leedszi Penny, „lelke férje”, azaz szerelme, egy tömzsi kis történész (a nevét mindmáig nem tudom!) és indiai vasúti mérnök barátjuk, Pram. A skótcskák ugyanis közölték, hogy visszafelé más „udvari szállítót” kell keresnem, mert ők nem jönnek vissza Bangorba. Pennynek, aki múzeológus és vagy másfélszer olyan széles, mint én (ami nem kevés) olyan barátságos spániel-fizimiskája volt, hogy őket szólítottam le, fuvaros-keresőben. Együtt csepültük a hihetetlenül izléstelen, talmi, főként viktoriánus berendezést, dicsértük a kiállítás kelta részét, a vasúti múzeumot, s a páratlanul szép, ugyancsak Viktória-kori virágoskertet, ahol átmehettem életem első (és nyilván utolsó!) szívvirág alagútján (valójában: alléján!), hogy aztán Alice Csodaországban-hangulatú, esernyőnél nagyobb, óriás lapulevelek közt kössek ki.

A kastély maga - kívül-belül - *Thomas Hopper* ál-középkorias (rémálma, ha nem is olyan izléstelen, mint cardiffi rokona.

Valószínűleg az zavart engem is, Pennyt is, hogy a kastély - bár valóban Észak-Wales legkorábbi számontartott nagybirtokainak egyikén épült fel - létét az úgynevezett „rabszolgabányák” tizenkilencedik századi robotolójának köszönheti. Tőlük származott ugyanis a tulajdonos Penrhyn-család jövedelme: Az izléstelenség-halmazban megkönnyebbülés volt egy kis galéria, egy *Rembrandt*, egy *van Steen* egy *Murillon*nak tulajdonított és egy *Canaletto*-festménnyel.

A mászkálást jóízű ebéd követte, valami nagyon finom vegetáriánus egytálétel és csöppet sem egészségvédő, kicsit a *Sacherre* emlékeztető, óriási csokitorta.

Otthon soha nem eszem ilyesmit, de itt kell a fűtőanyag. Más ajándékom nem lévén, nekiadtam Pennynek azt az arcpirosítót, amit tavaly kaptam Hollandiában, s svéd-norvég *Ingercise Olsentől*. András úgyse túri rajtam a vakolatot. Most jól jött, mert Penny nagy pírfigyaszító.

Nem remélem, hogy minden expedícióm ilyen sikeres lesz, meg nem is kéjuzatáson vagyok, de legalább Caernarvont és Conwyt igyekszem majd beszorítani. A kastély boltjában vettem Andrásnak egy gyönyörű levelezőlapot - az első walesi nyelvű bibliafordítás címlapjának hasonmását -, magamnak pedig egy holnapi ebédkiegészítőnek szánt csemegét, egy megint másmilyen mentás csokit. Ettől a csemegétől a legtöbb honfitársam haja az égnek áll, de a géneknek hála, minden gyermekem lelkesen majszolja. Még öt bangori nap, ezt már féllábon is kibírom.

Még csak annyit: nagyon meglepett, hogy Penny szíve választotta, aki nagy zenebolond, kristálytisza kiejtéssel mondta ki két kelet-európai kedvence címét: „Háry János” és „Ma vlaszt” (Smetana: Hazám). Nagyon meghatódtam, mint mindig, ha olyan valakivel hoz össze a sors, aki nem szenved „goulash” - szindrómában, és nem néz minket Európa bozótlakóinak. (Nem mintha ők nem érdemelnének teljes megbecsülést.)

Miközben én írok-olvasok-várákozok, itt, a hotelben ugyanazok bámulják a TV-ben az aktuális sporteseményeket, gondúzó söröcske mellett. De hadd legyen igazságos: a legintelligensebb pincérnő-szobaasszony lelkesen mesélte nekem, hogy ő a bibliafordító William Morgan falujából, *Ty Mawr*-ból (ejtsd: ti maur!) származik, s hogy íróasztalomon látta az onnan származó kis útikalauz füzetet. Nincsenek, soha nem voltak tehát „kulturált” és „barbár” országok - csak egyének. (Láttam én már botfülő olaszt, halutáló finnt, remekül főző angolt, kolbászutáló magyart, stb!) Egyszóval, a nemzeti címkék fityfenét se érnek.

Június 12.

Az éjszaka fagyott - ettől már a bennszülötteknek is égnek áll a haja. Hajnalban arra ébredtem, hogy pólóban, melegítőben, zokniban, stb. vacogok.

Halálra unt bacon-and-eggs reggelim mellé kedves meglepetést kaptam: *Zollmann Péter* fordításait. Épp *A walesi bárdok* olyan remekbe sikerült (ismerem korábbi, gyöngye változatait!), hogy bögtém rajta, mint egy gyerek. A szokásos könyvtár-egyetem tiszteletkör után beugrottam a helyi BBC-állomásra, ahol *Alnn Evans* stúdióvezető nagyon kedvesen fogadott. Épp egy egyetemista csoport rohanta meg, így du. négyre mentem vissza hozzá. Nagyon jóízűt beszélgettünk, ő is tanult a bölcsészkar után teológiát. A magyarokkal eddig csak „kórusközi” kapcsolataik voltak, ismeretségi körében én vagyok az első hazámbéli „szócseléd”. Elvittem neki a Lon Cariadon-t angolul, meg két másik lefordított versemet, továbbá a Zollmann-féle, remekbeszabott „A walesi bárdok”-at. Csütörtökön de. a rádió egyik kocsi-ja elvisz Caernarwayba és Conwayba, továbbá megkapok „örökre” egy walesi népzene-gyűjteményt, meg Dylan Thomas *Under Milk Wood* (A mi erdőnk alján)-jának felvételét, kazettán.

Szeretnék egy olyan éjszakai Wales-adást csinálni, amilyen a norvég volt, *Novotny Zolival*. Jóformán „ezeregyéjszakányi” anyagom lesz már hozzá - csak áment mondjanak rá otthon, a Rádióban. Ezekből a tervekből is látható, mennyire megkezdtem már a visszszámrlást. Tegnap este sikerült megbirkóznom a pokolian nehéz „Hegyi karácsony” c. R.S. Thomas verssel.

A rádiós úrnak lírai prózában lefordítottam R.S.-ről szóló, nem minden pontján hízelgő (gyanakvását és májfoltjait emlegető!) versemet.

Ma egyébként megint aszkéta nap volt, forróvizés spárgaleves porral, de - élvezetes el-lensúlyként - egy fejedelmi almáspite, mint mai fő-fő étkezésem.

Június 13.

Tegnap a TV-ben az egész héten zajló cardiffi operaéneklési versenyt néztem. Egy tehet-séges, élénk és széphanjú - ugyanakkor rendkívül emberséges - skót leányzó helyett, aki eredetileg ápolónő volt, s már ilyen minőségében is énekelt! a betegeknek, egy ellenszenves, nagyképű és kimondottan tehénforma finn nő lett a győztes. Legalábbis a tegnapi esti. Szerepelt egy pöfeteggomba-forma pózoló bolgár tenorista is, gyönyörű, de rosszul kezelt hanggal, Caruso-korabeli gesztusokkal. Egyszerre volt visszataszító és szánalomra méltó. A szánalomról

jut eszembe. Tegnap *Bill Read* életrajzi képeskönyvét, a *Dylan Thomas napjai*-t nézegettem. Felépítésére hasonlít a Móra *Kormos-albumához*, s még a tanulságai is hasonlóak - hogy a versírás legalább olyan mély nyomokat hagy az emberi arcon-testben, mint - mondjuk - a bányamunka. Ez nem is csoda, hiszen a legkíméletlenebb ön-bányászat. Az alkohol, a cigaretta stb. már csak ráadás. Bár Dylan (a hullámok fia!) nem mindennapi eset. Alig húsz esztendő alatt sikerült „lenge, légi, lányos Orfeuszról” (Faludy György) szétesett hústömeggé, majd 39 évesen egy amerikai temetkezési vállalkozó nagy erőfeszítéssel ifjúvá kozmetikázott mintadarabjává torzítania magát. Felesége, Caitlin, egy elképesztő karikatúrát rajzolt róla; egy tömzsi feszület alakú kartonpapíron Dylan feje látható, amint egy *pohárban* pöfékel. A papír egyébként nem szándékoltan kereszt alakú; a *Rollie's House* nevű New York-i bárban firkantotta az asszony egy *Between the Acts* (felvonásköz) nevű amerikai cigaretta széthajtogatott dobozára. Ezen a nagyszerű felolvasó körúton még együtt voltak.

Két telefonbeszélgetés segített tovább morzsolni a bangori napokat. Este 11-kor hívtam Pestet, ekkor böktek ki az egyetlen lehetséges magam vigaszt ezekért az itteni elhagyott nappalokért-éjszakákért. Voltaképp mindez arra volt jó, hogy az apályt-dagályt bámulva, sirálysírás-karcolta füllel többet írjak-fordítsak, mint az otthoni hajszában, bármikor. Olyan ez - mondám a telefonban -, mint amikor Luther börtönmagányában nekiveselkedett az Újszövetség lefordításának. Kicsit szerénytelen hasonlat, de találó.

Ha már a fordításnál tartunk: ma egy másik telefonhívás hangolt munkaképessé, Zollmann Péteré, aki elkészült az első „adag” Petrőczy fordítással, amelyből még ma postáz példányokat, hogy köszönetképpen és búcsúajándékkul átadjam az itteni BBC Rádióknak. Így legalább nem lesz az a rossz érzésem, hogy a csütörtöki kocsikáztatást + a kazettákat viszonzás nélkül kaptam.

Június 14.

Tegnap este ismét operaverseny. Az aggastyán *Solti György* is megszólalt kitörölhetetlen, kedves „Hunglish” felhanggal a beszédében. Megint volt egy bolgár, ezúttal azonban nem csontsovány, ő meg szlávos olaszszággal énekelte *Cherubini* áriáját. Kivételesen - és hullafáradtan, hosszú nap után - én is megszülettem egy „hunglizmust”, amikor egy kicsi és otthonos csemegében (snidlinges sajtjuk: költemény!) chicken-bosom-ot kértem, breast helyett. A bosom - normális állapotomban persze tudom - legfeljebb a Bibliával kapcsolatban használatos (lásd: Ábrahám kebele!) a derék baromfinak mell dukál.

És most az esedékes Dylan-adag; gyerekkori barátja, *Daniel Jones* könyvéből: „*Literature* (Irodalom: Dylan sajátos módon ejtette ki e szót...) - az Irodalom szó Dylan számára annak a holttestét jelentette, amit annyira szeretett, s amit az akadémikusok megölték és bebalzsamoztak és tönkrebolcoltak okoskodó fejtegetéseikkel.”

Már csak nyolc teljes nap - a kilencediken haza. A mai nap eseményei: reggel Zollmann Péter ajánlott levélben elküldte az első Petrőczy-porciót. Nagyon szép, gondos munkát végzett, de meg kellett küzdeni az én gyógyíthatatlan élőbeszédszerűséggel és az angol nyelv eredendően „hivatalias”, száraz mivoltával. Hogy mire is gondolok, azt E.B.B... Portugál szonettjének alábbi része talán jól illusztrálja:

Be heir to those who are now exanimate - Ez bizony a mi fülünknek orvosias, kórbonctanias, Kardos L. bravúrosan oldotta fel a kifejezés hallottasházi tónusát a pontos, de nagyon emberi „akiknek teste néma por”-ral.

Ma véletlenül láttam a TV-ben egy híradórészletet. Nem tudtam, sírjak-e, vagy nevessek-e rajta. Egy Lengyelországból babakorában Angliába keveredett asszonyról készítettek - mint kiderült, többrészes - tudósítást, aki a Vöröskereszt segítségével felkutatta egy Wroclaw környéki városkában élő rokonait.

A fogadtatás - bár jó, ha az asszony 50 szót tud lengyelül - leírhatatlan volt. Kenyérrel, sóval, gyönyörű virágokkal, válogatott ételekkel, díszbe öltözött anyókkal. A filmrészlet után a kommentátornő (még szemét törölgetve) kijelentette: „Soha nem gondoltam, hogy ilyen melegszívűnek tudnak lenni, azok, akik olyan sokáig a „keleti blokkban” éltek”. Mit mondjak? Fel tudtam volna pofózni! Itt, ahol jégcsap - melegségű „You know”-kal és „How are you”-kal megtömött párbeszédnek jelentik - vannak, természetesen örömteli kivételek - az ún „beszélgetést”, ugyancsak hülyén hangzott ez a kommentár. Biztos vagyok benne, hogy régi kedvencem, *Timothy Garton Ash*, Anglia első számú Kelet-Európa-szakértője (akivel nagyon szeretnék Oxfordban találkozni) a haját tépte volna e libakommentár hallatán.

Próza bosszúság: elemcsere a karórámban 3,50 fontért, azaz kb. 600 forintért. Ebéd után vigaszul, óriási és nagyon illatos eprek, „akiket” csak így, tiszteletteljes többszámaban szabad említeni.

Június 15.

Ma aztán alaposan „kiváraztam” magam, hála a helyi BBC-állomásnak. És ezzel még nincs is vége a mókáknak. Holnap még Anglesey eddig csak vágyva bámult szigete, s a franciás nevű Beumaris kastély következik.

Se Caernarfonban (walesiesen írva, ezúttal!) se Conwayban nincs számottevő kiállítási anyag, a 11-12. századról lévén szó, ez nem is csoda. Inkább a kilátás, a várak fekvése, tenger-közelsége a vonzó. Conway esetében maga a városka is gyönyörű, középkorias főtere közepén ki más trónolhatna egy oszlop tetején - mint maga Llewelyn személyesen.

Ma meggyőződhettem egy helyi TV-hír valóságáról: A gulliverbe illő nagyságú, óriási és *Hitchcockot* idéző helybéli sirályok valóban fenyegető jószágok, hatalmas, görbe, sárga csőrükkel, merev tekintetükkel. Most, hogy közelről láttam őket, valóban elhiszem, hogy rárácsapnak a turistákra.

Caernarfonban óriási könnyelműséget követtem el: vettem magamnak egy csak ezüstözött, de nagyon szép és finom, számocefűgős nyakláncot. Egy gramm ékszerem sincs, mert az egyik nagyon szűk esztendőben még a jegygyűrűinktől is meg kellett válnunk. Bebotlottam a bangori egyetemi antikvárba is, a norvés születésű, de Llandaff-ban (Cardiff egyik legrégebbi városrésze, ahol kedvenc katedrálisom van) felnőtt *Roald Dahl* (Lásd: *Meghökken-tő mesék!*) önéletírásának második kötetét vettem meg, két fontocskáért. Címe: *Going Lonely* (Magányos utakon). Az otthon oly sokat forgatott *The Boy* (A fiú) folytatása.

Az imént kaptam egy faxot, fordítóm (és sokkal méltóbbak fordítója, Weörestől Aranyig!) Zollmann Pétertől. Egy angol nyelvű és elképesztően találó verset írt rólam, „Javasasszony”

címmel, pedig csak halvány fogalma lehet róla, milyen gyógyfű-őrült vagyok. Hacsak egy-némely versemből nem. A vége különösen megdöbbenett.

Így hangzik:

*... to help and heal
those who one day,
medicine witch, bum you on the stake.*

*...hogy megsegítsd és gyógyítsd
azokat, akik egy napon téged,
te javasasszony, máglyára küldenek.*

Mit mondjak? Innen már csak egy veréblépés Szent Johannáig. Bár az igaz, hogy nem kevesen martak belém, akiket gyógyítani akartam.

Június 16.

Háromszoros hurrá! A Bangoriádnak vége. Még egy kis visszakanyarodás: a tegnap érkezett anyagban van egy szókapcsolat, amely tökéletesen rám illik. „Pilgrim matriarch”. Most egyszerre vagyok fészekhagyó és fészaklakó, magányos zarándok és az otthoni családboly mindenholnan hazavagyó (majd újra útraszállni - vágó!) tagja.

Végül ragyogóra sikeredett az itteni utolsó nap, hála *Alnn Evans* stúdióvezetőnek és ritka kedves - igaz, egy se bangori lakos - stábjának. Reggel két órát töltöttem Anglesey szigetén, amelyre a mi Lánchídunk 1826-ban épült édestestvére vezet át. A kastély kisebb, mint az eddig látottak, de igazi „vizivár” árokkal, hattyúkkal, meg ami dukál. A kiállítási anyagnak itt is Nagyfülű Charles (csak le ne nyakazzanak felségsértésért!) 1969-es walesi herceggé „ütése” (azaz beiktatása) akar(na) a fénypontja lenni - az izgalmas Beaumarishoz is magas az épület. A játékoságra emlékeztető (van egy játékmúzeum is, de nem mentem be, olyan drága a belépőjegy!) városkának van egy rettenes látványossága is: az 1829-ben épült, dickensi hangulatú börtön. Leginkább két dologra emlékszem a borzalmakból: a rabok kenyér-krumplileves-kása menüjére (kész skorbut!), illetve a W. Watkins foglár iszonyatos ábrázatára. A klasszikus smasszer: szűknyílású, merevtekintetű szem, összeszorított, legörbülő keskeny ajak. Minden szálnam azoké, akik a keze közé kerültek. Ex „államfogoly” lányként az átlagosnál érzékenyebben reagálok a „dutyikra”, ezúttal is 20 perc alatt végigrohantam az óriási és elképesztően sötét épületen. Ehhez képest a pécsi börtön, apám vándorútjának első állomása, amelynek ablaka alá anyu elvitt „bemutatni” - maga a derű. Az itteni klímában a sötétség többszörös csapás.

Beumaris után egy búcsú-bangori kör, főleg az itt felfedezett, Skóciában gyártott, koffeinmentes erdei szamócatea kedvéért, amelyből négy doboznyt viszek haza. Majd igyekszünk jól beosztani.

Ebédre visszamentem a BBC-be, ahol pöttöm összegért csodás halat ettem, s ebéd után a stúdióvezető - aki *Lon Cariadon* versem angol fordítását kitette a „faliujságjára” - meginvitált

egy kis hazatelefonálásra. Az Andrások otthon voltak. S a nagyobbik lelkiismeretesen utánanézett a kedvemért, virágoznak-e még (v. már!) Erzsébeten a hársak. Hála a szokatlanul hideg otthoni koranyárnak: igen. Sőt, úgy néz ki, a telivér magyar eperről sem fogok lemaradni!

Június 17.

Éjszaka Oxford, a Brasenose (Rézorr) kollégium boltíves szobájában igazából csak két dologra vágyom: egy csöppet sem rezes, szépséges, otthoni orra, és a pataki boltívekre. Nem akarok hálátlan lenni - az épület csodálatos, elől-hátul patinás (ámbár jéghideg, hogy útinaplóm e vándormotívumánál maradjak!) és kényelmetlen. Fürdőszoba-WC a folyosó végében. Az ajtó „kizárós” rendszerű, tehát egy kisdologhoz, kanál elmosáshoz is kulcsot kell vinni. Minden csodás itt, ahol nem négyen-nyolcan szoronganak a diákok egy szobában, mint boldogult egyetemista koromban, hanem mindenkinek külön szoba jut - ez mégsem az én világom. Ezt a benyomást fokozza talán, hogy a kollégium udvarán egy bewhiskyzett londoni magyar „apuka”, aki immár második csemetéjét oskoláztatja itt, fölényes stílusban leszólitotta vendéglátonkat, Evans Katit. Ők nagyon kedves, természetes emberek, egy jókora, mindenkit (legalábbis engem) összenyalogató walesi juhászcutyával és tartózkodó csemetékkal. Bár a kislány nagyon finom teremtmény, Évikére emlékeztet.

Utam viszontagságos volt, mert Bangorba nem jött ki az az átkozott Tryfon taxi; szerencsére egyik kedvenc pincérnőm, Anna levitt az állomásra a terepjárójával. Útitársaim válogatottan rokonszenves népek voltak, így az átszállás zökkenőmentesnek bizonyult. Oxfordból még csak morzsákat láttam, mert délután zuhogott az undok, aprószemű eső. Kutyasétáltatás címén Amnorban mászkáltam egy kicsit Evans Katival, akinek férje épp a Brasenose College egyik fellow-ja. A kollégium a nevét egyébként egy orr alakú réz kopogtatóról kapta. Ha ezt megragadta egy-egy veszélybe került diák - máris mentességet élvezett. Lám, az orrörület nem az én találmányom. Bár rettenetesen kimerült voltam, Evansék elcipeltek egy ún. „pajtatáncra”, amelynek célja a falu régi iskolájának megmentése. A téma - meglehetősen egyhangú táncikálás inkább, angol stílu country zenére - vacsorával egybekötve voltaképpen szórakozásba csomagolt jószolgálati ügy. Evans, aki olyan, mint egy alig öregedő kisfiú, épp rettentő szénanáthával küzd, mégis makacsul és odaadóan ropta-ropogatta a Brueghel parasztlakodalmát idéző táncokat. Ennek a szobának is megszámlálhatatlan a sarka-szöglete-íve-hajlata. Engem arra a gyönyörű néhány estére emlékeztet, amikor Patakon egy műemlékes konferencián 1989 októberében egy hasonló vendégszobában laktam a két Andrással, és a kertben összeszedett rőzséből, majd a párizsi kastélykert nagyobb lehullott gallyaiból csodás tüzet raktam a cserépkályhában. Illata-látása, könnyű melege-életem legnagyobb sikere. *Valami kis tüzet rakni - legalább - ezért írok is azt hiszem.* Esti olvasmányaim: az otthon másodszer újraolvasott *Égető Eszter* + egy Cilike kötet. Utóbbi, hogy egy kicsit kevésbé érezzem elhagyatottnak magam. Egy kis visszamászás - nem a fára - csak a gyerekkorba.

Június 18.

Ez a nap maradéktalanul-makulátlanul szép volt. Délelőtt Evans Katival falucskájukban, Amnorban (Erzsébet kegyencének, Dudleynek a felesége itt halt meg, máig kideríthetetlen körülmények között!) elmentem nagyon szép templomukba. A gyülekezet, az egyházi község „életrajzát” 1440-től kezdve tartják számon.

Ebéd után - kis közzjáték a notóriusan rajtam ugráló, nem félelmetes, csak épp nem kellemes ebbel (hű, mennyi "I"!) - elmentünk vidéki Anglia nézőbe, többek között a Cotswoldsnak nevezett nagyon szép „kert-Angliába” (szegény *Németh László* álma itt megvalósult, ha nem is haszonnövényekkel), ahol éppen „nyitott kertek napja” azaz csekély beléptidj ellenében: Adlestorp falucska (amelyről Edward Thomas írt verset!) legtöbb kertjébe be lehetett menni, fényképezni, fürkészni, majd a községházán a legendásan finom angol házisüteményekben dűskálni.

A rendezvényt számtalan betegség gyógyítására szánták, a ráktól az AIDS-ig.

Az események eseménye én-infantilisságom számára egy óriási csiga alakúra nyírott sövény volt, amelyről több képet is csináltam. Jártunk az Oxfordshire-beli Swinbrook St'Mary templomában is, amelynek kertjében nagyon furcsa, fekvő piskóatekeres alakú sarkövet vannak - végükből, töltelékként egy-egy koponya kandikált ki.

Június 19.

London. No, ez egy pocsék nap volt. Londont már zsenge koromban se szerettem, most meg ki nem állhatom. Hőség, kosz, zaj, tömeg és az az üdítő magány, amelyről nekem oly fontos itteni száműzött, *Milos Crnjanski* és *Cs. Szabó László* is olyan felejthetetlenül írt, a *London regényé*-ben, illetve a *Hűlő árnyékban* c. önéletírásában.

Pedig én nem is egyszál magam róttam London utcáit. Először Bangorban szerzett antropológus-fizikus barátaim, Pat és Michael otthonában töltöttem pár órát, hogy aztán a belmisszióban dolgozó kedves Sheila oldalán - nem ő tehetett róla - pokoli órákat élvezzek. Kint él Villesdenben, amely sokszínű (azaz: nagyrészt indiaiak, afrikaiak, arabok!) lakta vidék, amelytől neki, a Pápua-Új Guineát is végig misszionáltak a szeme sem rebtent; én azonban jól beijedtem egy-egy marconább figurától.

Este egy magyar vacsora végéről hoztak haza, Oxfordba, de majdnem ott ragadtam, mert a ritka undok felszolgálónő, kopott rongyaimat látva, nem adta át az üzenetet, hogy a hallban üldögélek. Így „szállítóim” csaknem távoztak a másik kijáraton. Hazafelé pedig egy nem is tudom, milyen névre hallgató, erőszakos, durva, nagyhangú, de magyarbarátságával kérkedő nő kocsjába kényszerültem, aki a „social climber” felkapaszkodott legotrombább típusa.

Június 20.

Ma ismét agylágyító meleg. Reggelinél kellemes csevely néhány proffal; de azért nem andalít el ez a Hamupipőke-állapot - otthon, az egyetem már vár rám a felvételiztetés - azaz, a zszsikválogatás.

Déltől Simányi Gyuri bácsival - régi családi kapcsolat, így nekem is bácsi még! - s a feleségével, Zsuzsával, megint csak Cotswolds felé indultunk, de nem bántam meg. Először egy gyönyörű, régi, *A hatyúhoz* címzett fogadóban megebédeltünk, aztán a környék központját, Burfordot barangoltuk be. Itt is vannak „piskóta-síremlékek”, románkori kapubélés, és *Sír Lawrence Tanfield* meg egész retyerutyája egészalakos „rörök hálósobája”, a 17. sz. első feléből.

Vendéglátóimmal meg- és kitargyaltunk mindent, amit az angolokban nehéz elviselni. Irodalmuk továbbra is nagyon a szívem közepében (s remélem, az agyamban is!) csücsül, de az új generáció, a fél éjszakát végigdözsölő, úton-útfélen, jóformán szemét közt vedelő egyetemisták nagyon idegenek, ellenszenvesek nekem. A mi növendékeink sem angyalok, de ezekhez képest...

A nap végén elmulattam zöld telefonkártyámat, a zajos *Gabonapiac-utcán* üvöltöztem szegény András fülébe, amit normális körülmények között legfeljebb csak suttognék. Ma is, tegnap is egész nap szigorlatoztatott szegény feje, őrjítő hőségben. Nagyon bánt, hogy Andris otthon kuksol. Amíg nem kezdek majd felvételiztetni, igyekszem majd eljárni vele erre-arra. Talán a Gaál Imre Stúdió nyári táborába is be tudom rimánkodni - nem tehet róla, hogy Erzsébettől jó négy km az internátus. Még egy fontos apróság: az imént a toronyszobám ablakán a tetőgerincen végigfutott egy mókus. Talár és főveg nélkül is ő volt itt messze a legelőkelőbb.

Június 21.

Egész nap Oxford-vágta Evans Katival. Meglehet, barbár vagyok, de nekem a Magdalene (ejtsd: módlin) College nagyon pöttyös hátú őzei - és nem *Shelley* nagyon patetikus jelképes síremléke - számítottak „igazi attrakciónak”.

Oxfordban, minden szépsége ellenére, amúgyis nagyon zavar a vásáriasság, a különböző kollégiumok címerével ékes pólókért tipródó turista hadak, stb. Amit szerettem itt: a tetők, a nem bűgő, csak halkán pendülő esti harangok. A talárosdi nem igazán vonzott, bár ma a délutáni teára-eperre kollégiumaik más-más színében ellebegő-ellejtő tanárok látványa azért kedvesen történelmi volt.

Gyerekseregletemnek vásároltam egy Beatrix Potter matrica-füzetkét; az ő nyulai-egereibékái stb. sokkal kedvesebbek, finomabbak bármelyik Disney-sztárnál. De jó lett volna Nyuszának (azaz Évikének) venni egy Potter-könyvet legalább!

Este Zollmann Péter jött értem, az utolsó másfél napot náluk töltöm. Öröm volt vele a beszélgetés, fordításon-irodalmon innen és túl, meg a vacsora egy olyan olasz étteremben, ahol ketten, még csak nem is gargantuai méretekben fogyasztva könnyedén megettük tíznapos fizetésemet. Akkor és ott nagyon ízlett, de aztán kővé vált a gyomromban, arra gondolva, milyen kevés, amit „vásárfiának” viszek az enyéimnek.

Június 22.

Délelőtt - nagyon rövid, nyugtalan alvás után - Hampton Courtba, VIII. Henrik egyik kedvenc kastélyába mentünk Péterrel és feleségével, Denise-szel. Különösen a reneszánsz

galéria éri meg a csillagászati beléptidíjat. Ezúttal a „student” kategóriában lopóztam be, Bangorból átmentett könyvtári kártyámmal. S bármennyire hazafelé-figyelőben voltam már, végtelenül jó (és ritka!) élmény volt másfél napra gondtalan gyerekként élni, délután Péterék klubjában hajszáritva-napozva versfordításokat boncolgatni az úgyszólván olaszos melegben. Az idillnek egy óriási recsenés vetett véget: a kert háromszáz éves fa-óriása - a fák nem csupán állva, de apránként is halnak meg! - elbúcsúzott koronájának legalább a felétől. Ha már a koronát említem: a Hampton Court melletti egykori vadsparkban sikerült lefényképkednem néhány délutáni pihenőjét élvező, nagyon pöttös hátú özbak társaságában. Este vagy hajnali fél kettőig tartó lemezezés következett, a Wesendonk daloktól a Walkürig, „különös tekintettel” Wotan búcsújára lányától. Másfél napi „fogadott gyerekség” döbentett rá, milyen nehéz is volt egész életemben - pontosabban Nagypapa halála óta - apai szeretet adta „vért” és „fegyvertár” nélkül élnem...

Június 23.

Még egy rövidke séta Péterék háza közelében, röpké hattyú és vadkacsa látogatás egy kis tó körül, aztán Heathrow forgataga, hosszas várakozás a felszállási engedélyre, hogy aztán a Pázsitok Országából visszatérjek a Pázsitos sétányra, ahol, hála Istennek, ezúttal nem csupán a csikkek virágoznak az esős idő miatt szokatlanul dús füben, hanem a hűvös nyár miatt elkésett hársak is. Itthon több feladat-üzenet várt, többek között az, hogy olvassam be a Rádióba legújabb verseimet, illetve *Deme Tamástól*, aki egy olvasótábor-félébe hívott meg csoportvezetőnek, Szegedre közelébe, az ásothalmi arborétum területére. Téma: a megújulás. Nagyon kedvemre való, van is benne valamelyes gyakorlatom, így elvállaltam. Mindaddig, minden körülmények között addig jó itthon élni, amíg szükség van az emberre. Utazni is csak azért, amit továbbadhatok.

Buday György: London (1935.)